

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kolehmainen, Marjo

Title: Terapeuttisen kulttuurin tutkimuksen uudistaja

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kolehmainen 2023

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Kolehmainen, M. (2023). Terapeuttisen kulttuurin tutkimuksen uudistaja. *Sociologia*, 60(1), 51-54. <https://journal.fi/sociologia/article/view/128687>

historian vääristelyn: myös ruotsin- ja kaksikieliset kunnat asuttivat siirtoväkeä, johon kuului karjalaisten lisäksi tuhansia Länsi-Uudenmaan ruotsinkielisiä. Valtakunnallisen kielivähemmistön pelko ”ruotsalaisen maan” suomalaistumisesta oli kuitenkin todellinen, ja Tepora analysoi kiintoisesti tämän ”käänteisen asutuskolonialismin” synnyttämää kiivasta kielipoliittista debattia.

Ainur Elmgrenin artikkeli Suomen tataariyhteisön suhtautumisesta miehitetyn Itä-Karjalan tataareihin ja tataarisotavankeihin on yllirajaista historiankirjoitusta parhaimmillaan. Artikkelit tuo esiin, miten kulttuurisilla ja valtakunnallisilla rajaseuduilla elämään tottuneet Suomen tataarit ja neuvostoliittolaiset tataarivangit käyttivät yllirajaista kokemusmaailmassa poliittisena ja sosiaalisena resurssina.

Kolonialismi Suomen rajaseuduilla on taitavasti ja ajatuksella artikkelikokoelma, jonka viisitoista osatutkimusta osoittavat erinomaisesti kolonialismin ja rajaseutujen tutkimuksen teoreettista ja menetelmällistä relevanssia Suomen historian tutkimuksessa. Teoksen suurin ansio on rajaseutujen, globaalihistorian ja kolonialismin tutkimuksen ”kotouttaminen”: kansainvälisestä keskustelusta ammennet-

tuja näkökulmia sovelletaan luovasti ja oivaltavasti moninasiin Suomen historiaan liittyviin alkuperäisaineistoihin ja tutkimuskysymyksiin. Antologia kiinnostanee paitsi historioitsijoita myös etnisyyttä ja (post)kolonialismia tutkivia yhteiskuntatieteilijöitä.

Aleksi Huhta

Terapeuttisen kulttuurin tutkimuksen uudistaja

Suvi Salmenniemi: *Affect, Alienation, and Politics in Therapeutic Culture. Capitalism on the Skin*. Cham: Palgrave MacMillan, 2022, 222 s. ISBN 978-3-031-10571-5

Terapeuttinen kulttuuri on erottamaton osa myöhäiskapitalistia yhteiskuntia. Eri-laiset psykologiset käytännöt, diskurssit ja selitysmallit ovat arkipäiväistyneet mittakaavassa, joka on tehnyt niistä länsimaisten yhteiskuntien *lingua franca*, kuten Suvi Salmenniemi uutuusteoksessaan osuvasti huomauttaa. Samalla terapeutisesta kulttuurista on tullut ilmiö, johon liittyviä piirteitä on vaikea tunnistaa. Niihin voi olla haastavaa tarttua myös tutkimuksen keinoin, mutta tässä tehtävässä Salmenniemen kirja

Affect, Alienation, and Politics in Therapeutic Culture. Capitalism on the Skin onnistuu loistavasti.

Salmenniemen monografia-muotoinen teos perustuu pitkäjänteiseen etnografiseen tutkimusotteeseen. Tutkimustaan varten hän on osallistunut erilaisiin tapahtumiin, kokeillut itse vaihtoehtoisia hoitomuotoja ja haastatellut 46 terapeuttisen kulttuurin harjoittajaa. Haastatelluista naisia oli 39 ja miehiä vain 7. Tämä mukailee terapeuttisen kulttuurin sukupuolijakaumaa, joissa naisemmistöinen osallistujajoukko on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Tutkimus tuo tervetulleeseen lisän terapeuttisen tutkimuksen kentälle myös siten, että siinä missä aiemmassa tutkimuksessa on keskitytty angloamerikkalaiseen kulttuuriin, tässä kohteena on Suomi.

Teoksen lähtökohtana on ajatus, että terapeuttinen kulttuuri ei ole vain ”yksi”, vaan sen ilmenemismuodot ovat moninaisia. Moninaisuudesta huolimatta erilaisia käytäntöjä yhdistäviä piirteitä toki on: esimerkiksi mielen, ruumiin ja sielun yhteyden painottaminen; ajatus terveestä tunne-elämästä hyvinvoinnin lähteenä; sekä usko ”itsen” aktiivisen työstämisen aikaansaamaan muutokseen. Tutkimuksessa edustettuina ovat etenkin vaihtoehtolää-

ketiede, uushengellisyys ja itsen kehittämiseen tähtäävät teknologiat. Näiden keskinäisiä suhteita tai mahdollisia vivahde-eroja ei teoksessa käsitellä. Myös haastateltavat osallistuivat monenlaisiin aktiviteetteihin joogasta enkelitiltoihin ja vyöhyketerapiasta tarot-tulkintoihin. Heidän kauttaan teos piirtää näkyväksi niin työntekijän kuin asiakkaan näkökulmia, sillä haastateltavista 16 työskenteli koko- tai osa-aikaisesti terapeutin kulttuurin parissa.

Laajalle levinneet analyysit siitä, kuinka terapeutista kulttuuria luonnehtii rakenteellisten ilmiöiden sivuuttaminen ja niin yhteiskunnallisten ongelmien syiden kuin niiden ratkaisujenkin näkeminen yksilöllisinä, ovat paikoin muuttuneet jo kulahtaneiksi fraaseiksi. Useissa terapeutista kulttuuria koskevissa puheenvuoroissa ongelmiksi on nähty terapeutin kulttuurin epäpoliittisuus ja yksilökeskeisyys, joiden puolestaan on tulkittu ohjaavan pikemminkin itseä kuin yhteiskuntaa koskevan muutoksen tavoitteluun. Salmenniemen tarkkanäköinen tutkimus kuitenkin osoittaa, että terapeutista kulttuuria ei voi typistää yksinkertaistaviin narratiiveihin. Ne eivät myöskään tee oikeutta moninaisille kokemuksille, joita laajalla asiakaskunnalla on. Hänen

taidokkaassa analyysissään terapeutisesta kulttuurista löytyykin esimerkiksi poliittista toimintaa ja yhteisöllisyyttä.

Artikulaatioteorian lähtökohdista rakennettu teos jäsentyy viiden eri käsitteen – *politiikka, vieraantuminen, tunnistaminen, affekti ja sukupuoli* – ympärille. Johdannon ja yhteenvedon lisäksi kirjan luvut avaavat näkökulmia terapeutiseen kulttuuriin mainittujen käsitteiden kautta. Ensimmäistä johdantolukua seuraa luku politiikasta. Erittelemällä tapoja joilla ”terapeutin” kääntyy ”poliittiseksi”, teos osoittaa, kuinka terapeutin kulttuurin leimaaminen epäpoliittiseksi perustuu kapealle ymmärrykselle siitä, mitä politiikkaa ylipäätään on. Poliittikkaa käsitellään kahden erilaisen ilmiön kautta. Ensinnäkin terapeutin kulttuuri toimii puoluepoliittisen liikehdinnän kenttänä, mistä Kristallipuolueen perustaminen on oiva esimerkki; toisekseen terapeutin kulttuuri tarjoaa kanavan henkilökohtaiselle arjen poliitikalle. Terapeutisessa kulttuurissa on siis sekä poliittisia että politisoivia tendenssejä. Näin tutkimus tuo uusia näkökulmia terapeutin ja poliittisen suhteeseen. Se tarjoaa rikkaan analyysin siitä, kuinka politiikka ja terapeutin kulttuuri eivät ole toisensa poissulkevia, päinvastoin.

Kolmas luku analysoi terapeutista kulttuuria vieraantumisen linssin läpi. Näkökulma tuottaa tietoa esimerkiksi siitä, mitkä työelämän piirteet halventavat tai välineellistävät meitä, mitkä puolestaan vahvistavat oman arvontunnetta tai tarjoavat mahdollisuuden tuntoa ympäröivä yhteiskunta omakseen. Tutkimuksen informantit kritisoivat ”suoritusyhteiskuntaa” tayloristisin termein: häkki, oravanpyörä, liukuhihna, ruoska. Luvussa dokumentoidaan vakuuttavasti, kuinka työn vaikutukset tuntuvat psyydessä ja ruumissa. Useilla informanteilla onkin kokemuksia uupumisesta ja loppuun palamisesta. Terapeutin kulttuuri tarjoaa tällöin samastumispintoja, joissa vieraantumisen kokemukset tulevat tunnistetuiksi toivotulla tavalla. Kapitalismin ”psykykkistä elämää” valottavassa luvussa teoksen otsikon ajatus, että kapitalismi tulee ”iholle” tai sen alle, herää henkiin.

Huomattavan suuri osa suomalaisista käyttää vaihtoehtohoitoja, mutta julkisuudessa niistä keskustellaan lähinnä halventavasti leimaamalla ne humpuukiksi. Niinpä vaihtoehtoisten hoitomuotojen tunnustaminen ja tähän liittyvät arvonannon kysymykset ovat keskeisiä symbolisen kamppailun kenttiä. Teoksen neljäs luku käsittelee tunnustamisen politiikkaa kahdesta eri näkö-

kulmasta. Yhtäältä informantit toivoivat vaihtoehtoisten hoitomuotojen tunnistamista virallisen terveydenhoitojärjestelmän rinnalla. He peräänkuuluttivat lääketieteellistä pluralismia sekä henkisten ja emotionaalisten aspektien huomioimista hyvinvointia koskevassa ymmärryksessä. Yhtäältä tunnistamisen tarve liittyy myös työelämään, kuten työhön ja ammatteihin liittyvään arvotukseen. Haasteltavat kokevat, että heille tutut hoitomuodot vaativat erityistä taitoa, joka kuitenkin on jäänyt vaille sen ansaitsemaa tunnustusta.

Viides luku lähestyy tutkittavaa ilmiötä affektitutkimuksen kautta. Affekti on keskeinen paitsi terapeutin kulttuurin vetovoiman, myös siihen liittyvien kompleksisten valtasuhteiden ymmärtämisen kannalta. Terapeutin kulttuuri tarjoaa tunnepitoisia kokemuksia. Myönteiset, mullistavatkin kokemukset saattavat kuitenkin olla seurauksiltaan ambivalentteja – esimerkiksi hurmoksellisten tapahtumien jälkeen arkeen palaaminen saattaa tuntua vaikealta. Luku kiinnittää huomiota myös siihen, että monissa tapahtumissa vallitsee tunnustuksellisuuden imperatiivi, jossa henkilökohtaisten tunteiden, haavoittavien kokemusten ja kipeiden muistojen jakaminen muille on olesarvo. Tässä normatiivisessa

käsikirjoituksessa voimakkaat affektiiviset reaktiot toimivat todisteena muutoksesta ja terapeuttien teknologioiden parantavasta voimasta.

Teoksen viimeinen luku ennen yhteenvetoa lähestyy terapeutin kulttuuria sukupuolen näkökulmasta. Tämäkin luku tarjoaa jälleen urauurtavia tulkintoja siitä, miltä terapeutin kulttuuri näyttää, kun sitä ei katsota vain ulkopäin ja etäältä. Salmenniemi nojaa tulkinnessaan esimerkiksi feministisosiologi Arlie Russell Hoschschildin käsitteeseen ”syvistä tarinoista” (*deep story*), joilla Hochschild viittaa kulttuurisiin käsikirjoituksiin, joiden avulla ihmiset tekevät tulkintoja niin yhteiskunnasta, itsestäänkin ja omasta yhteiskunnallisesta positioistaan. Tutkimuksessa terapeutin kulttuurin vetovoimaa pohditaan suomalaisen vahvan naisen ihanteen – jota Salmenniemi kutsuu vahvan feminiinisuuden syvätarinaksi – kautta. Tästä näkökulmasta terapeutin kulttuuri tarjoaa ainutlaatuisia mahdollisuuksia oman haavoittuvuutensa kohtaamiseen.

Kirjassa pääsevät ääneen ne, joilla on omakohtaista kokemusta terapeutisesta kulttuurista. Heidän kokemuksiaan tulkitaan empaattisesti, mutta ei hampaattomasti. Teoksessa sivutaan myös tutkittavan

kentän pimeitä puolia, kuten eettisesti kestäättömiä toimintatapoja. Tutkijan ulkopuolisuuden kokemukset tulevat esiin esimerkiksi silloin, kun teoksessa kuvaillaan terapeutin käsikirjoituksen torjumista: kieltäytymistä oletusarvoisesta tunnustuksellisuudesta ja tunnepuheesta. Tutkijakokemuksen analyysi tuottaa arvokkaan näkökulman niihin normatiivisiin odotuksiin ja valtasuhteisiin, jotka kentällä vallitsevat. Olisi ollut kiinnostavaa lukea lisääkin esimerkiksi kirjoittajan erilaisiin tapahtumiin tai hoitomuotoihin liittyvistä kokemuksista ja näiden kokemusten mahdollisista eroista.

Tutkimuksen kaikki ansiot eivät mahdu lyhyeen kirjarvioon. Teoksessa tuodaan ansiokkaasti yhteen erilaisia tutkimuskeskusteluja, eikä argumentaatiota rakenneta vastakkainasettelujen varaan. Terapeutin kulttuuria tulkitaan nimittäin harmillisen usein näkökohdista, joissa yksilö ja yhteiskunta – esimerkiksi yksilön voimaantuminen ja vastuu sekä rakenteelliset ongelmat – paitsi erotetaan toisistaan, sijoitetaan hyvinkin etäälle toisistaan. Tässä teoksessa näin ei tehdä. Kuten Salmenniemi huomauttaa, terapeutin kulttuuri on pikemminkin ”sekä että” kuin ”joko tai”. On vaikea kuvitella sellaista *Sosiologia*-lehden lukijaa, jolle näin monipuolista,

teoreettisesti kunnianhimoista ja empiirisesti kiinnostavaa teosta ei voisi suositella

Marjo Kolehmainen

Vanhuuden käsityksiä ja kokemuksia Suomessa ja Venäjällä

Anna Kinnunen, Majja Könönen & Sinikka Vakimo (toim.): *Babuškoja, teräs-vaareja ja digisenioreita: Muuttuva vanhuus Suomessa ja Venäjällä*. Helsinki, Gaudeamus, 2022, 279 s. ISBN: 978-952-345-161-2

Toimitetussa teoksessa *Babuškoja, teräs-vaareja ja digisenioreita: Muuttuva vanhuus Suomessa ja Venäjällä* pureudutaan laajasti ”muuttuvan vanhuuden” teemoihin Suomessa ja Venäjällä. Kirjan keskiössä on ikääntymisen tarkastelu sosiaalisesti rakentuvana (kulttuurisena) ilmiönä, yhteiskunnallisena kysymyksenä, poliittisena säätelynä, sekä näiden moneen suuntaan vetävien paineiden alla elävien ikääntyvien ihmisten kokemukset Suomessa ja Venäjällä. Kirjan kappaleet käsittelevät vanhenemisen diskursseja venäläisessä kirjallisuudessa (Savkina, Harris), sairauksien, kuten dementian sosiokult-

tuurista määrittelyä (Vakimo), sekä dementiadiskurssin ymmärrystä Venäjällä, myös kaukokirjallisuutta hyödyntäen (Könönen), vanhempien naisten kulttuurisia kuvastoja (Varjakoski), isovanhemmukseen liittyviä teemoja (Pietilä ja Ojala, Tiaynen-Qadir), hoivapalveluita Suomessa (Van Aerschot ja Sihto) sekä Venäjällä (Parfenova, Zdravomyslova ja Nizamova), seksuaalisuuden merkitystä myöhemmällä iällä (Zelikova) ja yhteisöllisyyttä myöhemmällä iällä erityisesti paikkaan sidottuna kokemuksena (Tiilikainen ym.). Kirjan toimittajat ottavat myös kantaa siihen miten ja minkälaisilla tutkimusotteilla vanhoja ihmisiä tulee tutkia. He nostavat esiin kysymyksiä liittyen menetelmiin, aineistoihin, näkökulmiin, tutkimuksen toteuttamiseen, sekä siihen, minkälaisia käsityksiä vanhuudesta tuotetaan, ja siihen, ketkä edes ovat ”vanhoja ihmisiä”. Esimerkiksi kaunokirjallisuuden yhteiskunnallisen merkityksen tunnistaminen Venäjällä (miksi myös Suomessa) nostetaan esiin kiinnostavana empiirisenä keinona ymmärtää ikääntymiseen liitettäviä diskursseja. Kirjan eri kappaleiden moninaiset metodologiset lähestymistavat, sekä niistä käyty keskustelu johdanto- ja yhteenvetoluvussa toimivat hyvinä lähtökohtina muillekin (ikäntymisen) tutkijoille pohdittaessa ajankohtaista kysymystä siitä, kuinka vanhoja

ihmisiä tulisi tutkia siten, ettei heihin liitettäviä stereotyyppioita päädyttäisi vahvistamaan.

Teoksessa käsitellään kahta maantieteellistä aluetta, Suomi ja Venäjää. Sitä, miksi Venäjä on valittu Suomen rinnalle tarkastelukohteeksi, perustellaan mm. venäjänkielisten muuttoliikkeellä Suomeen. Suomessa asuvat venäjänkieliset jäävät kuitenkin kirjassa vähälle huomiolle, ainoastaan Tiaynen-Qadir käsittelee heitä omassa luvussaan yhtenä osana aineistoaan. Toinen perustelu valinnalle on lisätä venäläistä sosiaali- ja kulttuurigerontologista tutkimusta suomen kielellä. Tämä toteutuu kirjassa hyvin, ja nyky-Venäjää käsittelevät tutkimukset ovat relevantteja keskustelunavauksia suomalaisille Venäjä-tutkijoille. Kahden kulttuurin vertailu on haastava tehtävä. Kirjan monessa kohdassa pohditaankin, kuinka toisaalta Venäjällä yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden painottuminen on erilaista kuin Suomessa, ja toisaalta kuinka varoa yksinkertaistuksia liittyen kyseisiin jaotteluihin. Venäjää käsittelevät kappaleet ovatkin omiaan rikkomaan näitä ”kulttuurilla selittämisen” sudenkuoppia tuomalla tuoretta tutkimustietoa myös suomenkielisen Venäjä-tutkimuksen piiriin.

Pohdin lyhyesti teoksessa esitettyä keskeistä kysymystä ”mi-